

SZEGEDI INFORMATIKAI GYŰJTEMÉNY

A hetvenes évek közepén Kovács Győzőnek, a Neumann János Számítógép-tudományi Társaság frissen megválasztott főtitkárának támadt az ötlete, hogy folyamatosan gyűjtve és tárolva, meg kellene őrizni a számítástechnika magyarországi alkalmazásainak, a hazai fejlesztéseknek és gyártásnak a tárgyi emlékeit. A tudomány-történetben eddig nem ismert, páratlan fejlődési sebességet mutató számítástechnika eszközei néhány év alatt elavulnak, az újak alkalmazása nem divat, hanem gazdasági szükségszerűség volt és ma is az.

A hazai "nagy-gép" alkalmazók örömmel vették a Neumann János Számítógép-tudományi Társaság és az Országos Műszaki Múzeum által befogadott és meghirdetett kezdeményezést. Az igen nagy beruházási összegeket felemésztő gép-óriások selejtezése rendkívüli módon egyszerűsödött azzal, hogy egy leendő múzeum gyűjtőhelye számára át tudták adni azokat. Szerencsés véletlen folytán a MOL Rt jogelődjének algyői telepén kapott az időközben az NJSZT keretében megalakult Technika Történeti Bizottság egy, a gyűjtésre alkalmas barakk-sort. Ide szállították az ország minden részéből a kiselejtezésre ítélt gépeket, komplett konfigurációkat, gépegységeket, perifériákat és dokumentációkat. A barakk-épületek lassan megteltek olyan eszközökkel, amelyek szinte teljes egészében képviselték a nemzetközi és a hazai számítástechnikai alkalmazások és fejlesztések eredményeit. E raktárak adtak otthont a lyukkártyás adatfeldolgozó gépektől, a "monstrumokon" (Razdan, Minszk, ICT, Elliot, Siemens, IBM, Honeywell stb.) keresztül a PC XT-ig terjedő korszak szinte minden jellemző számítástechnikai eszközének éppen úgy, mint a hazai fejlesztések mérföldköveinek (M-3 dob memóriák, Kalmár-féle logikai gép, EMG, VILATI, SZTAKI, BME, IKV, Telefongyár, GAMMA, KFKI stb. kutatóhelyek által produkált készülékek). A gyűjteményben jelentős helyet foglalnak el a hazai gyártású számítógépek, az EMG, a VIDEOTON, a MOM gyártmányai valamint az un. R sorozat tagjai (10,22,40,55). Itt kapott helyet az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság által a gyűjtemény részére átadott un. Zentai-féle hagyaték, amely a világon beszerezhető, számítógép tárgyú leírásokat, dokumentációkat tartalmazza a lyukkártyás kortól kezdve.

1985-ben az olajipar a barakkok jelentős részét igénybe vette, így a gyűjteményt össze kellett zsúfolni a rendelkezésre álló, kb. 500 m² területre. A kényszerűen, több rétegben történő elhelyezés sok eszközt nagyon megviselt. A kilencvenes évek elejétől Budapesten és a környékén felajánlott, kb. 25 tonnányi gép számára a KFKI biztosított egy raktárhelyiséget. 1992-ben létrejött az Informatika Történeti Múzeum Alapítvány, amely intézményi keretet adott a gyűjtésnek. Az alapítók az Országos Műszaki Múzeum, a Neumann János Számítógép-tudományi Társaság és az Állami Számítógépes Szolgálat voltak, azok az intézmények, amelyek korábban is segítették a gyűjtők munkáját. Az Állami Számítógépes Szolgálat székházában nagyon szép, állandó-jellegű kiállítást szerveztek a Szolgálat vezető munkatársai.

A kilencvenes évek elején a gyűjtemény állománya tovább növekedett. Már az ÁSZSZ-nek az erre a célra kijelölt raktárai is megteltek és létesült Cegléden is egy gyűjtőhely, amelyben - egy igen lelkes helybeli tanár közreműködésével - szintén jelentős mennyiségű kiselejtezett számítógép, gépegység, periféria került az Alapítvány birtokába.

Az teljesen nyilvánvalóvá vált számunkra, hogy a gyűjtemény végleges elhelyezése és múzeumi formában történő közkinccsé tétele csakis állami illetve önkormányzati intézmény keretein belül történhet, ahol garantált a fenntartás, a működtetés és a fejlesztés lehetősége. Ennek megfelelően döntöttünk úgy, hogy az üzleti jellegű, a gyűjtemény elhelyezésére vonatkozó ajánlatokat köszönettel elutasítottuk. E döntés meglehetősen nagy kockázatot jelentett, mivel az algyői MOL üzem vezetése kérte, hogy a barakk-épületet, amelyben a gyűjtemény volt összezsúfolt állapotban elhelyezve, ürítsük ki, mert az épületre szükségük van. Ekkor egy igen nehéz időszak következett: minden követ megmozgattunk, hogy kiutat találjunk ebből a súlyos helyzetből. Szerencsére a MOL Rt legfelsőbb vezetésében támogatóra leltünk és így - átmenetileg - elmúlt a fejünk felől a kilakoltatás veszélye. A helyi médiát (TV, rádió, sajtó), mint az ügy iránt mindig nagy szimpátiát mutató orgánumokat rendszeresen igénybe véve sikerült az algyői raktár helyzetét stabilizálnunk. Közben az ÁSZSZ megszűnt ill. privatizáción esett keresztül, így az ottani állandó kiállítás tárgyait és a raktárakban lévő eszközöket is el kellett onnan hozni. Szerencsére az 1997

évi, Szegedi Nemzetközi Vásár szervezői - valószínűleg a helyi médiákból nyert információk alapján - rendeztek egy számítástechnika-történeti kiállítást és az ő költségükre hoztuk Szegedre az ÁSZSZ-nél lévő anyagot. A remek kiállításon (ezt Tóth Endre rendezte be) végre Szegeden is a nagynyilvánosság elé került a gyűjteményünk egy része. A kiállításnak igen nagy volt a látogatottsága, olyannyira, hogy a Vásár hivatalos bezárását követően még több mint egy hónapig volt nyitva. Ebben az évben részesült Kalmár László nagy posztumusz elismerésben: a villamosmérnökök amerikai székhelyű szervezete (Institute of Electrical and Electronics Engineers) a "Computer Pioneer Award" elnevezésű kitüntetésben részesítette - az első egyikeként Közép- és Kelet Európában. A szervezet képviselői - akik a kitüntetést átadták Kalmár László családjának - megtekintették ezt a kiállítást és - mondhatnánk: lelkesedve - a legnagyobb elismerésüknek adtak kifejezést.

Az 1997 évben döntő fordulat állott be a gyűjtemény sorsát illetően. Az akkori oktatási miniszter szegedi látogatásának programjába beillesztették az algyői raktár megtekintését. Ezt az egyik országgyűlési képviselő és az egyik legnagyobb támogatónk, Dr. Lednitzky Péter, a Vivendi Rt vezérigazgatója szervezte. Ezen a látogatáson részt vett Dr. Rácz Béla egyetemi tanár, a Szegedi Tudományegyetem rektorhelyettese, akire mély benyomást tett az ott látott, siralmas körülmények között tárolt gyűjtemény. Rövidesen közölte, hogy - egyeztetve az illetékes egyetemi vezetőkkel - helyet biztosítanak a gépeinknek az Egyetemnek korábban birtokába került, volt Kossuth laktanya egy épületében. Itt egy kb. 900 m² alapterületű, volt szerelőcsarnokba telepítettük be Algyőről a gépeket. A szállítási költségeket a MOL Rt vállalta, ugyancsak ide kerültek a Szegedi Nemzetközi Vásár során kiállított és a kiállítás zárása után szintén sanyarú körülmények között tárolt eszközök is. Ennek a szállításnak a költségeit a Vivendi Rt fedezte. A hetekig tartó szállítás eredménye egy kvázi-normálisnak nevezhető elhelyezés, de nem áttekinthető és rendezett raktározás lett. A gyűjteményt - még ebben a rendezetlen formában is - igen gyakran látogatták különböző oktatási intézmények hallgatói, tanárai. Az itt őrzött technika-történeti értékek jelentős hányadát adták a Szegedi Móra Ferenc Múzeum "A barlangrajzoktól a CD-ig" című, informatika-történeti kiállításnak. A gyűjtemény egyik "gyöngyszeme", a Kalmár László által szerkesztett "szegedi logikai gép" szerepel az "Álmok álmodói - Világraszóló magyarok" című, millenáris kiállításon.

Az egyetem 2002 év elején egy másik, szintén az egyetem tulajdonában lévő, volt szovjet laktanya területén lévő épületet ajánlott fel a gyűjtemény raktározására. Itt adódott egy olyan lehetőség, hogy igen jó körülmények között, megnyugtató, a céljainkhoz jól kapcsolódó módon, rendezhető formában helyezzük el a gépeinket, eszközeinket, iratainkat. Ezt az un. legénységi épület földszintjének és két emeletének egy-egy elzárt része biztosítja. Az átköltöztetés 2002 február havában történt, a kapcsolatos költségeket az egyetem viselte. A részünkre biztosított kb. 2400 m² alapterületen minden olyan törekvésünk megvalósíthatóvá vált, amely egy áttekinthető, katalogizálható és leltározható elrendezés kialakítására irányul. (Az OMFB-től kapott irattárat egy "kutató-szobában" helyeztük el, ahol pl. azok a hallgatók dolgozhatnak, akik szakdolgozatuk témájául az informatika történetét választják.)

Ugyanebben a hónapban a Szegedi Egyetem Tanácsa elfogadta az egyetem Intézményfejlesztési Tervét, amely tartalmazza az Informatika Történeti Múzeum megalapítását. Ugyanekkor került kijelölésre a - szintén ennek a volt laktanyának a területén - az az épület, amelynek felújítása és bővítése szolgál majd a gyűjtemény végleges elhelyezésére.

Fontos fejlemény volt ebben az időben, hogy a Szeged Megyei Jogú Város megrendelt egy tanulmánytervet egy, a gyűjtemény végleges elhelyezését szolgáló épület megvalósítására. Ez 2003 évben el is készült.

Természetesen egy sor nagy feladatot kellett megoldani. Ki kellett építeni egy teljesen új elektromos hálózatot, létesíteni kellett egy megbízható riasztó rendszert, amely az egyetemi területet őrző biztonsági emberek központjában ad jelet illetéktelen behatolási kísérlet esetén és rengeteget kellett takarítani, mert a szállítás, a szállítók sok nyomot hagytak az amúgy sem makulátlan vízszintes felületeken. Mindehhez persze pénz kellett. Szerencsére néhány szponzor (Vivendi Rt, New Royal Conto Kft, Symantec) adománya lehetővé tette ezeknek a feladatoknak a megoldását.

Hátra maradt a raktár rendezése, a szállítás során szétszóródott konfigurációk "összeterelése" és az egész

gyűjtemény olyan elrendezése, hogy az bemutatható legyen A rendezési munkák egy részét (nagygépes konfigurációk összerelése, kiállítási terem berendezése) a Polygon Kft és a New Royal Conto Kft által adományozott összegből el tudtuk végeztetni, azonban a Budapesten, különböző helyeken tárolt, kb. 25 - 30 tonna eszközeink leszállítására csak ez év október havában nyílt lehetőség: a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma biztosított ehhez anyagi fedezetet.

Támogatási kérelmet nyújtottunk be az Informatikai és Hírközlési Minisztériumhoz és ígéretet kaptunk (mást nem!). Szeged város önkormányzata nagy anyagi támogatást adott a gyűjteményi épület tisztasági festéséhez. A Szegedi Tudományegyetem az épületen kívül biztosítja a gyűjtemény áramellátását, annak őrzését. Az egyetem egyes intézetei, tanszékei saját pénzügyi kereteik terhére igen sok, főleg az épület karbantartásával és takarítási munkáival kapcsolatos költségek vállalásával segítettek.

A gyűjtemény eszközállománya igen jelentős mértékben gyarapodott. 2005 évben a becslések szerint a gépek súlya 160-180 tonnányit tett ki, a darabszámuk pedig meghaladta a 10,000 egységet.

2006 év során az alapítvány tevőinek köre - társult tagként - kibővült a Szegedi Tudományegyetemmel és a Szeged Megyei Jogú Város Önkormányzatával.

Alapítóink közül a Neumann János Számítógép-tudományi Társaság nyújtja a legnagyobb - lényegében a gyűjtemény gondozását, fejlesztését lehetővé tevő - anyagi támogatást. Az NJSZT-nek köszönhetően elindulhatott a gyűjtemény leltározása, az elektromos- és riasztó rendszer bővítése, szerszámok beszerzése, az (esetenként több-száz kilós) eszközök épületen belüli mozgatása, egyes eszközök üzembe helyezése, stb.

Az év folyamán hatalmas anyagot kaptunk a vezetékes hírközlés területéről (kb. 20 tonnányi, több ezres darabszámú kollekciót). Ennek a rendezése még napjainkban is folyik. Elkezdtük az "Itt minden működik" terem berendezését, amelyben - céljaink szerint - minden eszköz működőképesen várja az érdeklődőket a lyukkártyás eszközöktől a lézeres adatátvitelen keresztül a PC-s korszakig. Berendeztünk egy termet, amelyben kizárólag magyar gyártmányú ill. fejlesztésű eszközök láthatók. Véglegesítettük és látogathatóvá tettük a Kalmár László emlékszobát. Kb. 8 tonnányi eszközt adott át a gyűjteménynek az Országos Műszaki Múzeum. Ezek beillesztése megtörtént.

Megoldódott a gyűjteményi helyiségek takarításával kapcsolatos problémánk: az egyetemen is dolgozó takarítóvállalat tulajdonosa - megismerve céljainkat és munkánkat - felajánlotta, hogy ez évtől díjmentesen takarítja az általunk kért felületeket. (ez igen nagy támogatás: korábban egy szint takarítása közel 100,00.- Ft-ba került és most három szinten dolgozunk és fogadjuk a látogatókat).

Az év vége felé egy rendkívül fontos - mondhatnánk: az egész alapítvány jövőjét meghatározó - esemény történt. A Neumann János Számítógép-tudományi Társaságnak köszönhetően tisztázódtak az alapítvány alapítói okiratával kapcsolatos, jogi problémák és az új összetételű kuratórium megerősítése a Fővárosi Bíróság november 29-én kelt, 14.Pk.68.716/1972/6 sz. végzése által. Ennek alapján az alapítvány székhelye változatlanul 1119 Budapest, Andor u. 47-49., a "telephelye" (azaz a gyűjtemény címe) 6728 Szeged Budapesti út 5. lett, ami egyben a postai cím is. A kuratórium elnöke Dr. Rácz Béla egyetemi tanár, a Szegedi Tudományegyetem stratégiai rektorhelyettese lett, az alapítvány bankszámlája Szegedre kerül, így a gyűjteménnyel kapcsolatos, napi ügyek intézése akadálytalanná vált. Az év folyamán a gyűjteményt meglátogatók száma meghaladta az 1200 főt.

Évek óta az egyik fő törekvésünk az, hogy a gyűjtemény hivatalos, múzeumi besorolást kapjon. Minden ezzel kapcsolatos lépésünk eredménytelen maradt. 2007 első hónapjaiban a Neumann János Számítógép-tudományi Társaság fogott intenzív tevékenységbe, hogy ez a valahol elrekedt ügy végre elintéződjék. Fáradozásait siker koronázta: március 30-án az Oktatási és Kulturális Minisztérium. MGY/10938/2007 sz. engedélye alapján a továbbiakban mint Informatikatörténeti Muzeális Gyűjtemény (szakmai besorolása: közérdekű muzeális gyűjtemény) szerepelhetünk a hazai kulturális életben és ez némi reményt is ad számunkra, hogy a hazai, hatalmas informatikai struktúra (szolgáltatás, fejlesztés, forgalmazás) képviselői végre felfigyelnek erre a páratlan értékre, a megőrzésével, ápolásával kapcsolatos

erőfeszítéseinkre és támogatandónak ítélik meg azt.

A végkifejlet felé vezető út jelentős állomásának tekinthető az, hogy a korábbi elképzelésektől eltérően (amely egy új épület megépítését célozta meg 2003-ban) egy, szintén az öthalmi egyetemi területen lévő épület megfelelő felújításának és átépítésének tanulmánytervét és költségvetését a szegedi Önkormányzat elkészítette. E szerint a létesítmény (a XXI. század igényeinek megfelelő módon magába tudná fogadni a gyűjteményt) megvalósítása 240 MFt+áfa összegbe kerülne. 2008 január havában tart ülés a kuratórium a további lépésekről. Minden lehetőséget (támogatók, pályázatok stb.) fel fogunk kutatni, hogy a terv megvalósuljon és a nemzeti kincsünk méltó helyre kerüljön.

Ez év vége felé ismét egy rendkívül fontos, örömteli esemény történt: az ISZT Internet Szolgáltatók Hálózati Koordinációs Központja KHT-től az alapítvány 2,000,000.- Ft támogatást kapott néhány nappal ezelőtt. Ez az áhított fejlesztéseink egy jelentős részét biztosítja: PC beszerzés az adminisztráció és kiadvány-szerkesztés számára, video-környezet kialakítására a birtokunkban lévő filmek bemutatására, digitális fényképezőgép beszerzése a tervezett kiadványokhoz, a számlaképes szakemberek közreműködésének dotálására stb.

A gyűjteményt három fő gondozza társadalmi munkában: e sorok íróján kívül Csorba Béla és Dr. Bohus Mihály. A látogatók száma ebben az évben is jelentősen emelkedett és a vendégkönyvbe irt pozitív vélemények pedig további erő kifejtésre készítetik a gondozókat. Célunk most az, hogy a gyűjtemény minden egyes darabját megvizsgálva, állapotát felmérve előkészítsük azokat a végleges környezetbe való elhelyezésre. Igyekszünk a működőképességeket felkutatni és azok hasznosításával a látogatóknak újabb élményeket nyújtani.

2008. év eseményei

A gyűjtemény története eseménydús volt a 2008. évben. Az ISZT anyagi támogatása lehetővé tette, hogy külső szakemberek bevonásával folytassuk az állományunk felmérését, a működőképesség-vizsgálatokat, a szükséges javítási munkákat. Megkezdjük egy új terem berendezését, ahol az internet történetének, a hazai, hálózati alkalmazások fejlődésének tárgyi és írásos emlékeit helyeztük el. Folyamatosan gyűjtjük az e témakörrel kapcsolatos eszközöket, dokumentumokat. Sikerült üzembe helyezni egy sor gépet (Intel 286, 386, Pentium, W95, telex-párok, telefon alközpontok, szünetmentes áramforrás, M3 dobmemória, kártya-lyukasztók, helyi hálózat, Rosytext, IBM táska-gép, lézer-alapú adatátvitel demonstráció, R-22 mágnesszalag-egység, MERA csoportos adatrögzítő, lyukszalag olvasó, stb.). A régi, nagy elektromos teljesítmény-igényű gépek "éleszthetősége" érdekében kiépítettünk egy háromfázisú hálózatot.

Az ISZT ebben az évben is jelentős összeggel (3 MFt) járult hozzá célkitűzéseink megvalósításához. Jelentős támogatást kaptunk az IBM-től is. Szakemberei napokat dolgoztak az IBM gyűjteményünk felmérésén, az állomány egyedeinek lehetőség szerinti javításán, üzembe-helyezésén. A cég 1900 és 1990 közötti történetét, a fejlesztéseket és az aktuális gyártmányokat bemutató programot rendelkezésünkre bocsájtották, az működésben látható az IBM gyártmányokat tartalmazó teremben.

Létrehoztunk egy "beléptető", azaz a látogatókat számláló kaput és a hozzátartozó, üdvözlő szövegű táblát, amely digitálisan megjeleníti, hogy a kapun belépő személy ebben az évben hányadik látogató. Kiépítettünk egy hangosító rendszert, amely az összes kiállító teret érinti. Mindezeket olyan kivitelben, hogy azok a gyűjtemény végleges elhelyezése során is felhasználhatók lesznek.

Az Oktatási és Kulturális Minisztérium által kiírt "Hogy unokáink is lássák" című pályázaton 4 MFt összeget nyertünk. Ennek beérkezésével nagyobb lendülettel tudjuk majd folytatni a fentebb említett célok megvalósítását.

Rendkívüli fontosságú esemény, hogy az alapítvány társult tagja, a Szeged Megyei Jogú Város Önkormányzata az Agóra Szeged Pólus pályázat keretében létrehozandó, a térség innovációs eredményeit közérthető módon bemutató intézmények számára felépülő, belvárosi épületkomplexumban méltó, végleges helyet biztosít a gyűjtemény számára. E döntés alapján belátható közelségbe került a szegedi

